

BAROMFIAK

MÉHÉSZET ÉS SELYEMTENYÉSZTÉS.

BAROMFI-, MÉH- ÉS SELYEMTENYÉSZTÉSI SZAKLAP.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR GAZDASÁGI EGYESÜLET BAROMFI-, MÉH- ÉS SELYEMTENYÉSZTÉSI SZAKOSZTÁLYÁNAK HIVATALOS KÖZLÖNYE.

MEGJELENIK MINDEN HÓ ELSEJÉN.

Előfizetési ára: Egész évre 2 forint.

Szerkeszti: RUBINEK GYULA,
az országos magy. gazdasági egyesület ügyvezető titkára.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, üllői-ut
(Köztelek).

Az országos magyar gazdasági egyesület és a baromfitenyésztési szakosztály tagjai tagdíj fejében és a „Köztelek“ előfizetői ingyen kapják. A baromfitenyésztési szakosztály tagdíja egész évre 4 ft. — Az orsz. magy. gazd. egyesület tagdíja egész évre 10 ft. — A „Köztelek“ előfizetési ára egész évre 10 ft.

TARTALOM.

	Oldal
Közlemények a selyemhernyótenyésztés köréből	31
Tárcza. Az ó-korban ismert mézféleségek	31
A japáni Chabo (törpe)-kakas	33
Honnan ered a tojás és miként képződik	33
Különfélék	34
Adat a baromfitenyésztés jövedelmezőségéhez.	
— Magyar se yem a lyoni kiállításán. — Baromfi-kiállítás Lőcsén. — A halál előzete az anyaméhénél. — Honnan van a méz barna színe? — Az amerikai Egyesült-Államok baromfitenyésztése. — A fiatal méh mikor kezdi a külső munkát?	34

Közlemények a selyemhernyó-tenyésztés köréből.

III.

Gróf Széchenyi Istrán s a selyemügy.

A nagy reformátor, ki szunnyadó nemzetét oly hatalmasan felrázta tespedő álmából, melybe az 1790—91-iki föllendülés után merült volt, titáni működése mellett Vergil mondásáról: „In tenui labor; at tenuis non gloria, siquem numina laeva sinunt, auditque vocatus Apolló“ . . . sem feledkezett meg. Így a selyemhernyótenyésztés is nagyban felköltötte érdeklődését, minek úgy „naplóiban“ valamint „levelezéseiben“ nem egy helyütt érdekes nyomát leljük. Az 1825-iki nevezetes országgyűlést közvetlenül megelőzőleg Franciaországban járt, hol július 6-ikán pl. ezt

jegyzi be naplójába: „egy öt-hat éves szederfa Franciaországban 6 frankot jövedelmez. Egy holdon elfér 200 fa, tehát a jövedelem 1200 frank; legjobb a fehér szeder, selyem fontja 36 frank“.

Dél-Franciaországban, Orgon táján ki-kérdezett egy parasztot a selyemtenyésztés ottani állapotáról, megtudván hogy ott 1825-ben olyan kevés volt a szederlevél, hogy mázsáját 18 frankkal fizették. Azt is följegyzi naplójában, hogy egy rossz fa évi termése 1 mázsa, egy jó fát 4 mázsa levél 10 éves korában s hogy „a himfák levelei nem használhatók, csak a nőstényeké“.

Átlépve Piemontba és Lombardiába, mindjobban foglalkoztatja a selyemhernyó tenyésztése, azon eszme kapcsolatában, azt a termelési ágat Czenken meghonosítani. Erre vonatkozólag azt jegyzi be naplójába: „A selyem tulajdonképeni hazája Khina, hőmérséklete épp úgy viszonylik Lombardia és Piemont éghajlatához, mint ezen országoké Sopronmegyééhez, ennél fogva a mesterségnek, figyelemnek, szorgalomnak az északi fekvés arányában kell mindig fokozódni, viszont a remélhető haszon természetesen, ugyanazon arányban fog esökkeni.“

„Ha nem nyerek, a veszteségem csekély lesz, miután a kísérlet költségei nem igen nagyok s a mezőgazdaság ez ága különben is minden számításán kívül esik. Ha pedig

nyerek, annál jobb. Tizenkét év alatt egy évben is sikerüljön, már behozza a kiadást.“

„Nizzában van egy mr. Avidor, ki 1000 munkást foglalkoztat s 24—30 ezer frank évi jövedelemmel rendelkezik, anélkül, hogy csak fáradságot is venne magának utána nézni a szederfáinak. Miért ne kaphatnék hát én is egy fa után 5, vagy legalább 1 frtot? Hanem érteni kell hozzá s pedánsnak lenni benne. Fűtő kályhákat lehetne tán alkalmazni?“

„Veszélyes a tavaszi fagy, mely a fának árt s megfogyasztja az élelmet, az eső s a levelek nedvessége, az égi háboru s a villamosság. Jó volna valami pótszeret találni a szederlevélnek, tán lehetséges!“

Fontja a gubónak itt Nizzában 25 sous; 12 fontról egy aszony 1 font selymet fon le, ennek ára 22—28 frank. A fonó 25 sous napibért kap, a forgató 12-öt. Szederfa ültetésnél kell kezdeni évenként 500—1000 darabbal.“

Az eszme, hogy a selyemhernyótenyésztés nagyon jövedelmező vállalkozás lehetne, tovább nem hagyja nyugodni oly annyira, hogy turini tartózkodása alatt egy jövedelmi számítás is tesz, megtekintti a fonódákat és selyem-motólákat, jegyezgeti a selyem árát, kiviteli díjat stb.

Ide vonatkozó jegyzetei és számításai a következők: 25 font szederlevél ad 2 font gubót, tehát 1500 mázsa levél 120 mázsa

TÁRCZA.

Az ó-korban ismert mézféleségek.

A régi görögök és rómaiak meglehetősen inyenczek voltak a mézet illetőleg; igen jól meg tudták különböztetni, hogy a méz egyik vagy másik virágfajból van gyűjtve, hogy ezen vagy amazon vidékről való, épp úgy azt is, hogy tavasszal, vagy más évszakban lett-e szüretelve.

Első sorban a *hymettosi* méz volt híres, épp úgy általában az attikai méz is, a mely Thymian és Erikában lett gyűjtve. Görögország különböző szigetei is kitünő mézet szolgáltatottak, így pl. *Nisyros*, *Charpathos*, *Casos*, *Eos* és *Calydná*, vagy *Calymnía*. Az attikai méz után az itáliai tartatott a legjobbnak, főként a *Brindisium* vidékéről hozott méz volt igen kedvelt, épp úgy a *Liguriából* való is.

A szicíliai méz *Strabó* bizonylata szerint felülmulta majdnem az itáliait; főként a *hyblái* méz vált ki ezek közül mint a legjobb. A mint a fent nevezett geografus állítja, a szicíliai szigeteken számos város lett lerombolva s ment feledésbe, kivételt ezek közül a mézéről híres *Hybla* városa

képezett, melynek neve az utókorba is átszállt kitünő méze révén.

Dioscorides a „*Materia medica*“ czimű művében háromféle mézről tesz említést: a közönséges, a sardiniai és pontusi mézről. A sardiniai mézet keserű ízűnek tartja, mert azt a méhek ürömből, a pontusi mérgesnek, mert azt a gyürüvirágból gyűjtik. Xenophon katonái, kik pontusi mézet ettek, görcsöket, hasmenést kaptak, részint örülesi rohamokat és kábultságot.

Alian következő megjegyzéseket teszi a méz különböző neveit illetőleg:

„*Kappadocziában*, a mint mondják, a méhek a mézet viaszsejtek nélkül gyűjtik s ez olyan vastag, mint az olaj. A pontusi *Trapezuntban*, a mint hallom a méz buxusból lesz készítve. Ez kellemetlen szagú s az egészségeseket bolondokká, az epileptikusokat pedig egészségesé teszi. *Mediában*, a mint hallom, a méz a fákon van harmat-alakban s a mint Euripides mondja, az édes cseppek a fák ágairól folynak le. (Méz-harmat. Szerk.) Épp úgy *Thracziában* is hallottam, hogy a méz a növényeken is keletkezik. *Mykonában* a Délos melletti szigeten nincsenek méhek s az odahozottak rendszeren elpusztulnak“.

A spanyol méz is ismeretes volt, mert *Turdetani* délspanyolországi néptörzs, a mézet különböző országokba exportálta. Hogy a

helvéziai alpesi méz s az *arábiai* méz különböző országokba vitetett volna eladás végett, erre nézve *Strabó* nem tesz említést.

A mindenttudó *Plinius* munkáiban egész sorozatát hagyta hátra a különböző jóságú és fajtájú mézféleségeknek, melyek megérdemlik a felemlítést. Miután a méz eredetét leírja, a következőképen folytatja tovább (Hist. nat. XI., 13 sq.):

„XIII. Azon nedű, mely az égből hull alá és mézzé lesz, mindig ott a legjobb, a hol a legjobb virágok kelyhében van elrejtve. Ez az eset az *attikai* és *szicíliai* vidékeken, a hol a *Hymettus* és *Hybla* fekszik, továbbá *Calydná* szigetén. A méz kezdetben folyékony mint a víz, az első napokban úgy pezseg, mint a must s azután megtisztul; a huszadik napon megsűrűsödik s vékony hártáival lesz bevonva, a mely az erjedés habjából képződik.

A legjobb s legkevésbé romlékony a tölgy, hársfa és nád leveleiből szivatik“.

„XIV. 1. A méz jósága azon vidéktől függ, a honnan ered, még pedig többféleképen, mert egyik helyen a lép a viasz jósága által tűnik ki, mint pl. *Pelignerben* és *Szicéliában*, más helyen pedig a méz bő mennyisége által, mint *Créta*, *Cypria* és *Afrika*ban, más helyen pedig a nagysága által, mint az északi országokban, így pl. *Germá*...

eccont, vagyis 10 mázsa selymet eredményez á 2200 váltó forint = 22.000 frt, 1000 fa = 1500 mázsa, 4000-6000. Ennyi lehetne Czenken. S ez 88.000 forintot jövedelmezne."

Khinában és Kelet-Indiában soha sincs rossz termés; Lombardiában és Piemontban 24 év alatt egyszer. Frankonban 16 év alatt. Így tehát nem vakmerő, hanem valószínű számítás, hogy Czenken 12 év alatt 9 lesz hibás.

Minden szakértő, kivel erről beszélek, azt kérdi: terem-e szederfa? Igen. Akkor a selyembogár is tenyészik. A fát nb. magról kell nevelni, nem oltani. Ugy látszik, nagyra vehetném ezt, mivel hogy annyi haszontalan fát ültettek és neveltek."

Már most föltéve, hogy csak minden 4-ik évben diszlik, lássuk mi jön ki 12 év alatt.

4000 fa 30 krjával, minthogy a fája is használható, egész kamatot voltaképp nem is számíthatnánk, ez tesz	2,000 frt
Beruházott tőke kamata a 12 év alatt	2,000 "
Külön e célra készült épület	5,000 "
Kamat	5,000 "
Szövő műhely	3,000 "
Kamat	3,000 "
Egy Lombardiából hozott szakértő évi fizetése 2000 frt	24,000 "
Kamat	12,000 "
Egy fonóasszony évi fizetése 1000 forint	12,000 "
Kamat	6,000 "
25 ember 199 napon át 1 forintjával 2500 frt	30,000 "
Kamat	15,000 "
2 ember évi 500 frttal	6,000 "
Kamat	3,000 "
40 fonóleány 100 napon át 1 frtjával 4000 frt	48,000 "
Kamat	24,000 "
Tüzelőfa, gépek, javítások s tartozások 2000 frt	24,000 "
Kamat	12,000 "
Egész összeg	236,000 frt
Ennek ellenében a bevétel	
88.000 frt × 3 =	264.000 frt
A kiadásból azonban könnyen leszámítható 163.640 s így az leolvadna 72.360-ra.	
De a nagyobb összeg mellett is haszon	

niában nyolez láb hosszúságú táblamézot találtak, melynek homoru oldala fekete volt.

2. Minden vidéken háromféle méz van és pedig tavaszi méz, a mikor a sejt virágokból lesz építve, a miért is virágméznek (anthinum, *ἀνθίνον*) nevezetik. Némelyek ezt nem akarják felhasználni, hogy ezen bőséges tápdus méztől a raj erőteljes legyen s jól fejlődjék. Ezenkívül, a *Thymián* és szőlők virágai, adják a legjobb anyagot a sejt-építésre. 3. A lépek kivételénél gazdálkodva kell eljárni, mert ha tulsokat veszünk ki a kasból, úgy a méhek éhen elpusztulnak, mert nincsen mivel táplálkozniok. A ki tehát figyelmes, az a mézhozam 12-ed részét meghagyja a méheknek. Azon nap, melyen a lépeket ki kell szedni, a rajnak kirepülése utáni 30-dik napra esik, tehát körülbelül a május hónap folyamába. (Persze a délvidéken. Szerk.). 4. A másik mézféleség a nyári méz (*ὄρσιον*), ez a legjobb mézek egyike, melyet az istenek az emberi nemnek azért adtak, hogy betegségükben magukon segíthessenek, ez általában mindenféle betegség ellen igen hatásos s használva megakadályozza egyes ragályos betegségek fellépését s ezért nem csekélyebb értékű, mint az isteni Nektár."

XV. 1. A méz bő, hogy ha telehold idején, kövérebb, hogyha tiszta időben lesz

mutatkozik, mert a tőke 6%-kal volna elhelyezve.

Föltehetem esetleg, hogy minden második év jól üt be. S akkor $88.000 \times 6 = 594.000$ frt. S még ebből is levonva a fentebbi megtakarítást, 480.360 frt tiszta haszon mutatkozik évenként. Hát még, ha Pölöskére, Szegedgyővárra, Csokonyára is számítanék ilyen faültetvények után 4000 helyet 40.000 forintot! stb.

Rövid idő múlva ezen számítása hibás voltát fölismerte, de csakhamar vigasztalódott mikor a Brenta mentén egy kis ház tűnt fel neki e felirattal: „Utili et honesto otio” Czenkre gondol és azt írja naplójába:

„Szederfákat fogok ültetni. Ha nem sikerül a selyembogár, megmarad az árnyék, a zöldje és a fája. Veszteség 25%. Ha csak minden 10-dik évben sikerül, a nyereség 50%. De ha minden második vagy éppen minden harmadik évben sikerül: mi lesz akkor?"

A bekövetkezett események teljesen háttérbe szorították gróf Széchenyinek a selyemhernyóra vonatkozó terveit. Azonban 1840-ben újból kezd írni a „Selyemről”, mely munkáját a „Társalkodó” 84-85. számaiban minden kommentár nélkül közölte, míg a „Századunk” 90-dik számában sok dícséret közt négy hasábon ismerteti Széchenyi e művét. Nem maradt el azonban a kritika sem. A „Pesti Hírlap” 1842. évi 155. számában kövér betűs gunyos megjegyzésben reflektál gróf Széchenyinek a baranyai alispánhoz intézett egy megkereső levelének azon passzusára, hogy még ez évben egy újabb munkát fog kiadni a selyemtenyésztésről. A „Pesti Hírlap” megjegyzése: örvendjön velünk tehát az egész hazá a „Kelet népe” nem lesz utolsó munkája gróf Széchenyinek méltán bántotta a nagy hazafit. Széchenyi a Sopron- és Vas megyében létesítendő „Szeder-egyletek” érdekében is lelkes agitációt fejtett ki, mindezt leveléi is meggyőzőleg dokumentálják. A selyemtenyésztésre vonatkozó két nyomtatványát elküldi például 1840. évi november 4-én Ebergénynek, mely levelében „szederregyleti” indítványát többi közt azzal indokolja:

„Nem csak a selyemtenyésztést mozdítaná elő kitézött tervünk, de a külön szintűek és külön sorokon álló intelligenciát is egyesítené hazánkban”.

Ugyanekkor felkérte felsőbüki Nagy

szüretelve. A mézféleségek közt az, mely az olaj és musthoz hasonlóan folyékony, színméznek (acetum *ζυζιόν*) nevezetik, igen értékes az, mely a *Thymiánból* szivatik, a melynek aranysárga színe és kellemes íze van. Az a méz, mely kizárólag a virágok kelyhéből lesz gyűjtve kövér, a mely a rozmarinból az sűrű, az a mely nagyon hig, az nem kedvelt. A *Thymiánból* gyűjtött méz érintésnél finom szálakat ereszt magából, a mi jósága mellett bizonyít. 2. Az, a mely rögtön szakad s cseppekben hull alá, az jó illatu, de nem oly jó, mint az előbbi. A nyári mézszüret tizedrészét, mint azt *Cassius Dionysius* is állítja, a méheknek meg kell hagyni, aszerint kell ilyenkor eljárni, a mint azt akasok teltsége mutatja, ha esetleg kevés méz van bennök, úgy legjobb azt ki sem venni. Ezen mézszüret idejét *Attika* lakói a fügeéréssel hozták kapcsolatba, azaz júniusra tették, míg mások augusztus 23-ára."

XVI. 3. A harmadik legkevésbé értékes mézféleség az erdei méz, a mit mezei méznek (ericacum, *ἐριζαζιον*) is neveznek. Ez az első őszi eső után lesz a méhek által összehordva, a mikor az erdei legelő virágzik, ez a homokhoz hasonló ikrás és szeptember idusában (szept. 12.) gyűjtetik. 4. Az atheniek a nyári mézszüretet *Tetraelix*-nek (*τετραελιξ*) nevezik, Euböában *Sisyranak* (*σίσυραξ*)

Pált, hogy az egyesületet „bármely csekély-sommával” pártolja és hasonló kéressel fordult nemeskéri Kis Pál fiúmei kormányzóhoz is.

Mészáros Lázár, a későbbi hadügyminiszterhez 1841. évi december 1-én intézett leveléből megtudjuk, hogy „a szederfa dolga jól megindult, több más társulat alakult, több megye összeült” ez érdemben Széchenyi mit sem követel a kormánytól és a szántóvető nyakába sem akarja vetni, minek megkezdése és életbe hozása egyenesen miakot földbirtokosokat illet. Ezen leveléből azt is megtudjuk, hogy bár gr. Széchenyi Olaszországban kezdte tanulmányozni a selyemhernyótenyésztést, mindazáltal a schweizi és francia helyesebben khinai minta és modor után kíván indulni. Mily szerény volt különben ez első kezdeményezése. látjuk Chernel Lajoshoz december 10-ről írt leveléből: a szeder-tenyésztés céljaira rendelkezésre áll 30 hold föld, azon egy kis ház s kiültetve 5000 szederfa esemete. Ezt az eredményt bőlesen nem kívánta világgá kürtölni azon mai nap is találó megjegyzéssel, hogy: „bajunk úgy is az, hogy sokat szólunk, sokat irunk, hirdetünk, de annál kevesebbet teszünk”. Széchenyi e levelében a szederügynek később oly lelkes bajnokává vált Bezerédy Pált ajánlotta a választmányba fölvenni és azt tanácsolja Chernelnek, hogy a szederfákat Czenk kihagyásával, Fesztetich Sándortól szerezzé be, mert „úgy is elég rosszakaróm van, még több piszkot kennének rám”.

A soproni szederregyesület 1841. május 24-én hirdetett első gyűlését július hó 26-án tartotta, mire vonatkozólag a gr. Taschnernak augusztus végén azt írja: „Szederdolgaink felett jól mennek”. Gróf Erdődynéhez 1842. január 14-én is azt írja: „Unser Sopronvasi Szeder-egylet, dessen letzte Generalversammlung am 3. d. M. statt fand ist Gottlob auf den Beinen, noch kann das Kind zwar weder laufen noch gehen, mit Ausdauer hoffe ich jedoch auch diesen Zweig der Landes-Industrie bei uns entwickelt sehen...”. Bár br. Wenckheim Lászlóval szemben 1842. február 23-án kimondja, hogy a selyem dolga Magyarországon azok közé tartozik, melyek közül száz kis esata már el lön vesztve s hogy valódilag senki sem bizik a dolog sikerében."

Ezen ügyre vonatkozó optimizmusát még akkor sem veszi el, midőn az aradi alispán a megyétől szederkertje részére há-

s azt hiszik, hogy ez a méhek által igen kedvelt, talán azért, mert ilyenkor már alig kapnak más eleséget.

A józan ész azt diktálja, hogy a méheknek a fele mézet meg kell hagyni és pedig azon részét a lépeknek, a mely a méhkenyeret (himpert) tartalmazza. A rövid napok közötti hatvan nap alatt az Arcturus feljövételéig alusznak és semmit sem esznek. Az Arcturus feljövételénél felébrednek egész a tavaszi éj-és napegyenlegig, de még ekkor a kasban tartózkodnak s előveszik a megtakarított eleséget; Itáliában pedig május 13-án, mert ez ideig ott alusznak. 5. Némelyek a méz kivételénél megméri a kasokat s abban a méhek sokaságához mérten hagnak csak mézet; de ez az eljárás csak bajt rejt magában, mert gyakran a méhcsalád kipusztulását vonja maga után. Elő van írva, hogy azok, a kik a mézet kiszedik tiszták legyenek s megmosakodjanak; a tolvajokat és terhes asszonyokat a méhek nem szeretik. Ha a mézet kiakarjuk venni, a méheket füsttel lehet távoltartani. Többcsöri füstölés által a méhek munkássága fokoztatik s a tunyaságuk megszűnik s ez szükséges, mert ha nem költenek, ólomszínű lépeket készítenek. De a nagyon is sok füsttől megbetegednek s ez a mézre is ártalmas, mert füstös igt kap, épp azért oly mézet szoktak megtartani, a mely nem volt megfüstölve, ezt

rom font magot kér! Erre azt írja Török Gábornak 1842. február 25-én. „Nem, nem barátom vagy semmit, vagy talpra esetet. Semmit sem tenni, ne hogy megcsalt reményei által még inkább elcsüggedjen a közönség, vagy olyat művelni, mi biztosan sikerhez vezetett“. E levelében azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy: „20—30 esztendő leforgása mulva Magyarország annyi pénzt huzhat selyem, mint most huz gyapju után.“

Együttal azt is állítja, hogy „a szeder- és selyem dolga Magyarországon az utolsó századon át tökéletesen el lön hibázva.“

Az 1842-ben és 1843-ban irt levelek több helyén említés tételik a szeder-egyleti ügy jó eredményeiről, de 1844-ben már ugylátszik lohadófélben volt a Széchenyi által élesztett szalmatüz. Szederfa-csemetéink eladását szerte hirdeti a magyar és német lapokban, nagyobb rendeléseknél engedményekre is kész, közben unszolja Taschnert: „sehen sie, dass Sie etwas von unseren Bäumen anbringen“. Szeptember 24-én még azt is írja neki: Csaknem megbukott a Sopron vasi szeder-egylet! azt is csak az imádság az én pénzem tartja! ugy, hogy gróf Waldsteinnak is azt panaszolja, hogy az akadémián, gőzmalom, gőzhajó-társulaton és szeder-egyleten 345 ezer forint követelése van.

Már-már belefáradni látszik, az áldatlan küzdelemben, de szívóssága ismét érvényesül, melynek kifejezőképpen azt írja br. Wesselényi Miklósnak április 21-én: „Ló- és selyemtenyésztés még mindig csüggedetlen“. Azonban sokoldalú elfoglaltsága mégis anynyira elvonja e térről, hogy gróf Mayláth Antal két rendbeli (1845. február 20-án, és december 23-án) kelt átirataira csak 1864-ben felel kitérőleg, végül azt ajánlván, hogy „míg a honi körülmények kedvezőbbre fognak a selyemtenyésztésre nézve is kifejlenni, Hoffmann uraknak adassék ki ezentul is az acariális selyemgyárak haszonbérlete, kik nem csorbitván ugyan saját érdekükön sem, aránylag oly becsületességgel és részre-

tiszta füstötlen méznek (acapnon *ἀκαπνον*) nevezik. Az a méz, mely kétféle Thymanból lesz gyűjtve, nem lesz fehér, de szembajok és daganatoknál igen hathatós“.

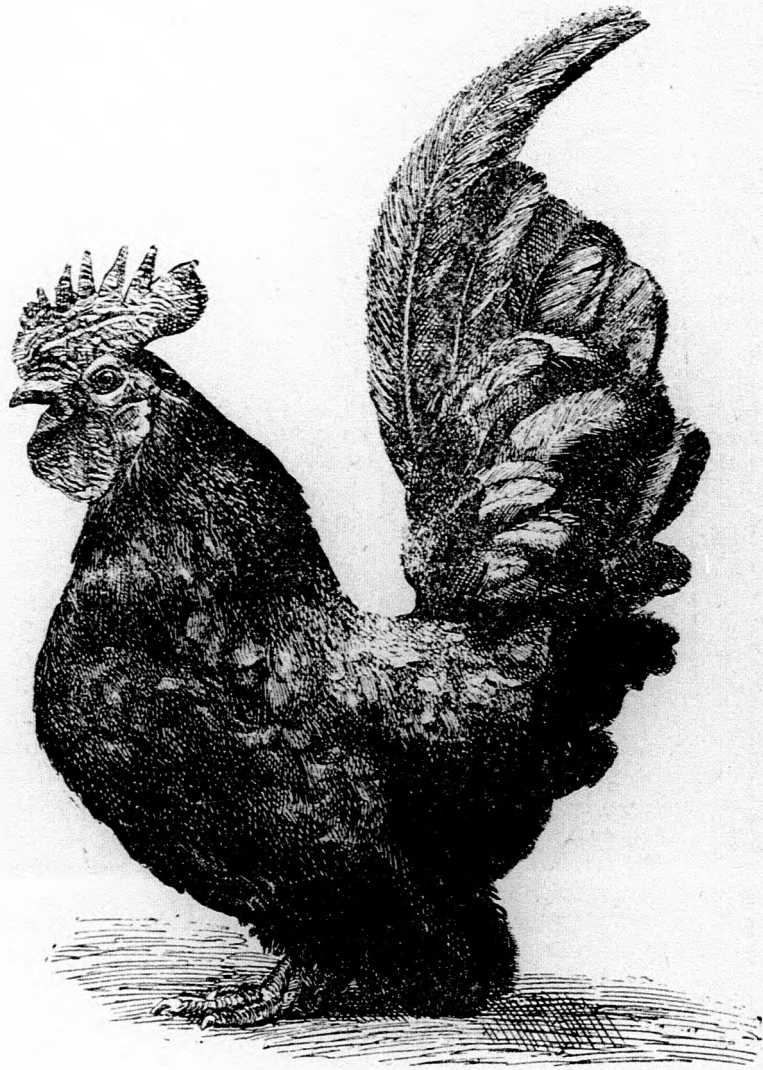
Habár *Plinius* könyvének ezen része nem foglalkozik kizárólag a mézféleségekkel, hanem annak szüretelésével is, mégis igen figyelemreméltók feljegyzései.

Az elmondottakból kitünik az, hogy a rómaiak a mézet az évszak szerint határozták meg és nevezték el. Az előkelő rómaiak asztalán csakis a nyári méz *Mel aestivum* foglalhatott helyet; a méhek ezt a Thymian növényből gyűjtötték, mely szép aransárga színű volt s az érintésnél finom fonál-szerűen kinyulik. *Diocletian* császár alatt a *Melanthinum*, tavaszi méznek adatott előny s ez lett használva nagyobb ünnepek és vacsorák alkalmával; ez rozmarinból és szőlővirágból lett gyűjtve. Az őszi méz, mely az *Erica*-ból gyűjtetett, volt a legolesőbb s csakis a szegények asztalára került.

Végezetül legyen megjegyezve, hogy a római megszállók Spániában azt hozták fel panaszul, hogy a vezérek asztalára Itáliából és Görögországból importált méz került, míg a közönséges legénység az *Arbutus* és *Spartium* növényből nyert mézhez juthatott csak s ezt is szívesen kellett fogadniok.

hajlatlansággal jártak el kötelességükben, mikép az egész ügy a mostani körülmények között teljes meggyőződés szerint alig helyeztethetnék jobb kezekbe“.

Szóval Széchenyi is kezdi mosni kezeit és leveleiben még csak egy helyütt találkozik említést téve a selyemről, midőn gróf Széchenyi Pálnak azon vádjára felel 1846. évi november 30-án. hogy őt István gróf csak hasznot nem hajtó vállalkozásaihoz kérte fel, minő pl. az akadémia, lófuttatás és

15. ábra. Fekete „Chabo“ kakas.

selyemhernyótenyésztés. Az elegikus hangu levélben figyelmezteti barátját, hogy a demokrácia a mágnások feje fölé ne nőjön s kijelenti, hogy ha a Balaton környéki birtokosok nem bánják, ha tavuk hontentotta tócsa marad, ez érdemben is csak annyit tesz, a mennyit tennie kell, mert meg hagyta magát fogni — de a selyemgyéről, melyért saját birtokán is oly nagy áldozatokat hozott — mélyen hallgat. Ugy látszik elvégre maga is be kezdte látni, hogy a selyemhernyótenyésztést gazdasági életünkben nem képes ugy meggyökereztetni, hogy abból egy önálló magyar selyem-ipar fejleszthetéseire remény nyílt volna.

Dr. Rodiczky Jenő.

A japáni Chabo (törpe)-kakas.

A japáni, ki maga is alacsony termetű, szereti ha növényei s állatai is minél törpebb alakot mutatnak; így különösen kedveli a számos különböző fajtájú törpe baromfiak közül az 15. ábránknak bemutatott „Chabo“-kakast, mely igen szelid és bizalmas s a bensülöttek saját szobájukban tartják.

Az ily különböző fajú baromfiak; melyeket a diszbaromfiak közé lehet sorolni, igen nagy számban találhatók. Tenyésztik már Németországban is, hol 10 válfaja fordul elő. Ábránk fekete Chabo-kakast mutat be olvasóinknak.

Honnan ered a tojás és miként képződik.

A tojás volt-e előbb, vagy a tyuk?! ezt még a tudósok meg nem fejtették; de igenis megállapították, hogy honnan ered a tojás és miként képződik ki olyanná, mint mikor kitojatott.

Most a nyári hónapokban, mikor a baromfi-udvarokban egy kis szünet állott be, nem lesz érdektelen, ha ezzel foglalkozunk. Nem fog az egy gazdasszonynak sem ártani, ha kissé bepillant a baromfitenyésztés elméletébe.

A jérczeésibének, mikor a tojásból kibuvik, már meg van a petefészke, mely mintegy hatszáz tojáscsirát tartalmaz; hogy hatszáz-e, vagy utána is képződnek tojáscsirák? biz azt nem olvastam meg; tény az, hogy a tyuk négy éves koráig körülbelül hatszáz tojást tojik; a mit pedig négy éven tul tojik, az alig valami, ugy, hogy a tyukot négy éven felül már nem érdemes tartani.

Midőn a jércze már közel van a tojához, akkor petefészke egy rövid szőlőfürt alakú, melynek alsó végén a már érni kezdő tojás sárgái csüngenek.

Most következik a kakas működése, mely taposásával, termékenyítő anyagával a tojásvezető csatornát ellátja, azt ugyszólván kibéleli és ezért oly gyakori a kakas taposása, hogy a tojásvezető-csatorna mindig el legyen látva termékenyítő anyaggal.

Már most megérvén a petefészken egy tojássárgája, az a petefészkekről leválik és az első tojásvezető csatornába siklik. Ottan lejjebb száll és e közben érintkezik a kakas termékenyítő anyagával, azaz a levált tojássárgájának azon pontoeskája, melyet kakashágásnak nevezünk, érintkezik ezen anyaggal, miáltal a tojás megtermékenyül. Ezen csatornában a petefészkekről levált tojássárgája forog, forog pedig azért, hogy a kakashágásnak elnevezett pontoeska a kakas termékenyítő anyagával annál biztosabban érintkezhesék és a sárgája megtermékenyüljön. Innen azután lejjebb

eszik a tojásvezető csatornában, a hol a tojásfehérjét veszi fel magára, mely bizonyos mirigyekből szívárogi ki. Midőn a tojásfehérjét magába felvette, ismét lejjebb száll a tojásvezető csatornába és ott felveszi a tojás kemény héját képező meszes alkatrészeket s midőn ez elegendőleg lerakodott a fehérjével ellátott tojás sárgájára, a tojás kész és nagy öröm közt a tyuk által kitojatik. Így válnak el a petefészkekről az egyes tojássárgák és megteszik az említett utat. Hogy ezt az utat a tojás sárgája megtehesse, kell mintegy 22 órai idő. Azért egynél többet napjában egy tyuk sem tojik és ha megesik, hogy például egy tyuk korán reggel egy tojást és este is egy tojást tojik, akkor egyik tojás bizonyosan nem lesz tökéletesen kifejlődve.

Az balga hit, hogy a kakas taposása szükséges arra, hogy a tyuk tojjék, a taposás csak a tojások termékenyítésére van befolyással, de magára a tojásra nem. A tyuk kakas nélkül is csak ugy és annyit tojik, mint kakassal. Sőt a kakas nélkül tojt tojásokat még tartósabbaknak mondják, mint a termékenyítetteket és azért szedegetik oly szívesen a gazdasszonyok a nyár végén a két boldogasszony napja közt tojt tojásokat a télire, mert ilyenkor a kakasok már ki vannak merülve és nem termékenyítik a tyukokat.

Megtörténik, hogy a tyukok kettős szikü tojásokat tojnak. Ez onnan magyaráz-

ható, hogy a petefészekről egyszerre két érett tojássárgája válik el és egyszerre jut a tojásvezető csatornába; itt egyszerre rakódik a sárgájára a tojásfehérje és a tojás kemény héját képező meszes alkatrész. Természetes, hogy az ilyen tojások rendkívül nagyok és ilyenkor nem egy gazdasszony bámul el, hogy tyukja minő remek tojást tojik. Sokan tévedésben vannak az ilyen tojások iránt, azt hiszik hogy azok rendes tojások. Nem régen egy altábornagy küldött hozzám ilyen tojásokat, hogy ilyeneket tojnak X vidéken a tyukok és hogy ezeket a tyukokat érdemes volna tenyésztésre — tojásnyerés szempontjából — szaporítani. En a tojásokat keményre megfőztem és elküldöttem az altábornagnak, azzal az üzenettel, hogy ezek rendellenes, kétszikű tojások s hogy ezek költésre nem alkalmasak; nem alkalmasak pedig, mert ha termékenyek, mindkettőben megindul az élet és egyik embryo a másikat agyonfojtja, az agyonfojtott pedig büzével az elevenen maradt megöli; csak a legkritikább esetben kell ki az ilyen tojásból két csirke. Azt is mondják, hogy az ilyen tojásból keletkeznek a torzszülöttek, — de ez nem áll. Elég az ahhoz, hogy az ilyen tojások a petefészek rendetlen voltára vallanak, mi nagyjából a tyuk tulságos takarmányozására vezethető vissza. Egy bizonyos, hogy az ilyen tojások a költetésre nem alkalmasak.

Előfordul, hogy a tyuk kemény héj nélküli tojásokat tojik. Ez esetben a tyuk nem vehetett magához meszes tartalmu alkatrészeket, a mely esetben neki azt nyújtani kell, legzélszerűbben apróra tört tojáshejak vagy ha ilyenekkel nem rendelkezünk, faltörmelék alakjában; vagy beteg a tojásvezető csatorna s ha ezen betegség egyhamar el nem múlik, nincs más segítség, mint a kés meg a fazék.

Az is megtörténik, hogy a tyuk olyan kettős tojást tojik, hogy a tojásban, egy másik kisebb keményhéjú tojás van. És ezt sehogyan sem tudják maguknak a tenyésztők megmagyarázni. Pedig ennek egyszerű magyarázata van. Az egyik tojás, mielőtt kitojzatott volna, külső erőművi befolyás által a tojásvezető csatornába visszatolatott; és midőn a következő tojássárgája a petefészekről levált, ez maga előtt tolt a már kész, de háttul rekedt tojást.

Már most mind a két tojás megteszi az utját a tojásvezető csatornán keresztül és itt rá rakodik mindkét tojásra a tojásfehérje és kemény meszes héja és a tojás kitojatik. Már most, ha ezt a tojást felbontjuk, benne találunk egy másik kész tojást.

Ezekben elmondottam a tojás keletkezését, megtermékenyítését, kifejlődését és a rendellenes tojások alakulását, szolgáljon ez gazdasszonyaink becses tudomásul.

Grubiczy Géza.

Különfélék.

Adat a baromfitenyésztés jövedelmezőségéhez. Ha nem csalódom, egy baromfitenyésztési szaklapnak volt az a jellegje, hogy: „Ez az a tenyésztési ág, a melybe krajczárokat rak be a tenyésztő, hogy csakhamar forintokat vegyen ki belőle”.

Ezzel ellentétben van egy német közmondás, mely így szól:

„Wer Geld verlieren will und weiss nicht wie, der balte sich viel Federvieh”.

Lehet s bizonyára van is eset arra, hogy a baromfitenyésztés kárral jár, különösen ott, a hol ragadós-járványos betegségek tizedelik vagy éppen ötödölik az állományt, de közönségesen mégis a jelzett magyar jelige az, a mely hazánkban is és máshol is találó a baromfitenyésztésre nézve.

A jövedelmezőségre nézve egy lüneburgi szaklapban pl. a következő adatot olvashatjuk.

Ungemitter asszony állatállománya volt mult év áprilisában 46 tyuk, 4 kakas, 6 kacsa, 2 gácer és 120 galamb, a folyó év márczius 31-én pedig 74 tyuk és 6 kakas. A galamb és kacsa állomány ugyanaz maradt.

A tojásprodukezió volt:

1893.		
áprilisban	1150 tyuk és	92 kacsa tojás
májusban	1060 " "	40 " "
júniusban	760 " "	2 " "
júliusban	648 " "	" "
augusztusban	480 " "	" "
szeptemberben	445 " "	" "
októberben	301 " "	" "
novemberben	121 " "	" "
decemberben	126 " "	" "
1894.		
januárban	135 " "	" "
februárban	752 " "	10 " "
márcziusban	1278 " "	166 " "
Összesen	7256 " "	310 " "

Eladásra és házi használatra leötletett összesen 63 fiatal kacsa és 21 hizott fiatal kakas, előbbi árabonkint 3:25 márka, utóbbi 2:25 márka árban. Leötletett továbbá házi használatra 110 fiatal és öregebb galamb. A 63 drb kacsa szolgáltatott 9 font tollat és 2 és fél font pelyhet.

A bevétel tehát volt:

7566 tojás á 4 fennig	302.64	márka
63 kacsa á 3:25 márka	204.75	"
21 kakas levágott		
28 tyuk szaporulat		
2 kakas		
össz. 51 á 2:25 márka	114.75	"
110 galamb á 0:30	33.—	"
9 font toll á 1:50	13.50	"
2 1/2 " pelyh á 4.—	9.—	"
Trágya...	100.—	(?)
Összesen	777.64	márka

A kiadás pedig volt:

34— q rostaalj	á 5.—	M.	170.—	M.
8— q árpa	á 7.—	"	56.—	"
1:40 q bábdara	á 7.—	"	2.80	"
15:10 q tengeri dara	á 6:50	"	98:15	"
3— q korpa	á 5.—	"	15.—	"
10— q burgonya	á 1:50	"	15.—	"
509 liter soványtej	á 3 pfennig	15.—	371.95	M.
150 tojás, költéshez	á 4	"	6.—	"
Munka órákint	360 nap á 20 fennig		72.—	"
Istállóbér			20.—	"
Összesen			469.95	M.

A nyereség e szerint 307.69 márka. Oly összeg, a melyet a mai nyomasztó gazdasági viszonyok között nem lehet kiesinyelni. *Mi.*

Magyar selyem a lyoni kiállításon. Selyemtermelésünk fejlődését mi sem jellemzi jobban annál, hogy selymünk lassan, de biztosan hódít a külföldi piacokon. 1879 óta, mikor az országos selyemtenyésztési felügyelőséget Szegzárdon felállították, a tenyésztéssel foglalkozó községek száma 71-ről 2590-re emelkedett s a termelt gubók mennyisége 2507 kilóról egy kerek millióra. Ezt az örvendetes haladást most a lyoni világkiállításon mutatjuk be a világnak, a hol a magyar földművelésügyi miniszterium egy szük sarokban, de annál ékebben szóló adatokból rendezett kiállítást. Külföldi szaklapok a legmelegebb elismerés hangján emlekeznek meg róla.

Baromfi-kiállítás Lőcsén. Ez év október hó 15-én Lőcsén a mult évekhez hasonlóan baromfi-kiállítás és vásár rendeztetik. A kiállításon valószínűleg a földművelésügyi miniszter is fog fajbaromfit vásárolni.

A halál előérzete az anyaméhnél. A Műler a „L. B. Ztg.” legutóbbi számában azt írja, hogy volt egy igen gyenge méhesaládja,

már előregedett anyával. Olyan gyenge volt, hogy sehogyan se tudta rajzásra felerősíteni. Atvizsgálásnál azt tapasztalta, hogy egyik lépen két, már befedett anyabölcső van, az anyát pedig körülfogta egy kis méhsereg. A kaptár oly méhszegény volt, hogy a rajzási előkészületet meg sem lehetett tenni. Közlő kifogta az anyaméhet és tenyerébe helyezte. Szegénynek ott érkezett el utolsó perce. Vonaglani kezdett s csakhamar kiszenvedett. Hogy az anya halála még poetikusabb legyen, arról is hírt ad a közlő, hogy a szegény szerencsétlen pára, vonaglás közben egy tojást eresztett a méhszegénybe, bizonyosan köszönetül, hogy a beteg anyát utolsó perezeiben elvonta a hűsleges néptől.

Honnan van a méz barna színe? A „D. Bienenfreund” közlése szerint, a mézszertalmu talaj viránya szolgáltatja az aranyásra mézet, míg az agyagos, vastartalmu talaj a barnát (ugyanazon flora mellett? Szerk.), melynek világossá tétele lehetetlen.

Az amerikai Egyesült-Államok baromfitenyésztése. Az 1879—80. évi ezenus szerint az Egyesült-Államok területén összesen 125.5 millió darab házi szárnyas találtatott, ebből 102.3 millió darab tyuk és csibe volt, a többi pedig lud, kacsa, pulyka; 10 évvel később már 285.3 millió darab baromfi találtatott, ebből 258.5 millió darab tyuk és csibe. A tojástermelés 1879-ben 5.482 millió, 1889-ben pedig 9.847 millió darabra rugott, a tojás produkezió tehát nem tartott egészen lépést a baromfiállomány növekedésével. A baromfitenyésztés élén a központi államok állanak, így: Missouri 1889-ben 22.8 millió, Illionis 21.5 millió, Jowa 20.2 millió, Kansasz 15.8 millió, Ohio 13.7 millió, Kentucky 12.7 millió, Indiana 12.3 millió, Tennessee 12.1 millió tyuk és csirkével; Ohio 840 millió, Jowa 834 millió, Illionis 724 millió, Missouri 638 millió tojást produkál évente.

A fiatal méh mikor kezdi a külső munkát? Általában azt hiszik, és jelesebb méhészeti írók is, mint Günthner, azt állítják, hogy a sejtéből kibujt munkás méh, kibuvásától számítva 14 napig belső munkát végez s csak azután kezd mézet, virágot, viaszt hordani. Az az állítás, hogy a méh 14 napig csak belső munkát végez: alaptalan. Ezt bizonyítja a „D. III. B. Ztg.” egy munkatársa, a ki egy méhesaládtól elvett 12 fiasításos keretet (nép nélkül), melyen éppen kibuvófélben levő ötlet fiasítás is volt bőven. Ezeket a kereteket kaptárba helyezte 2 napig 30° C. meleg helyen tartotta. Ez idő alatt, meg lévén a kellő melegség: a néptelen keretek megnépesedtek. Harmadnapra már annyi volt a nép, hogy a fiasítást fedték. Negyednapra, délben már sűrűn tájoltak; ötödnapra vizet hordtak, mig heted napra, már sokan mézzel megrakodva tértek vissza; tizenkettő napra pedig olyan élénk kiröpülés volt, mint bármely más, régi, erős családnál. — Ez a kísérlet még más érdekes tapasztalatokra is vezetett; arra ugyanis, hogy a fiatal méheket nem az idősebbek táplálják, hanem ő maga képes a táplálék fölvételére, s hogy a fiatal méhek, szükségből kényszerítve, olyan munkára, is képesek, a melyet rendes körülmények között az idősebb méhek végeznek.

Tulzaporodás miatt 100 pár, sok díjakat nyert szülőktől származó különféle diszgalambokat eladok, ugymint golyvás, parókás, dobos, fecske sirály, Bagdetta páva, Kómai, Máltai, szerecsenyfejű, pirók s postagalambokat; több párnak átvételénél egész olcsó árt számítok.

Burger János,
háztulajdonos.
Budapest, Dohány-utca 60. sz.

Az orosz magyar gazd. egyesület tulajdona.